

ข้อเสนอเชิงนโยบายการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดน สองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด

Policy Proposals in Enhancing Community Enterprises for Community
Tourism in the Border of Two Countries: A Case Study of Hat Lek
Subdistrict, Khlong Yai District, Trat Province

สิตางค์ เจริญวงศ์¹ วงธรรม สรณะ² อัครวิน แก้วพิทักษ์³ เชษฐณรงค์ อรชุน⁴ และเอี่ยมพร รุ่งศิริ⁵
Sitang Chareanwong, Wongtham Sarana, Ussavin Kaewpitak, Chetnarat Orachun and
Auemporn Rungsiri

Received: March 26, 2024

Revised: May 09, 2024

Accepted: May 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มาจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยในทุกขั้นตอน และเสริมด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก การเสวนากลุ่ม และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัยและการวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล ผลการวิจัย พบว่า ข้อเสนอเชิงนโยบายการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ 1) นโยบายการยกระดับ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่องการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด

¹⁻⁶ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี; Rambhai Barni Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: ussavin.k@rbru.ac.th, Tel. 080-6386891

เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรของหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนกิจกรรม โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความพยายามจะยกระดับการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ 2) นโยบายการยกระดับการสร้างเครือข่ายจัดทำบันทึกความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสอง แผ่นดินระหว่างหน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะส่วนภูมิภาค 3) นโยบายการยกระดับให้มีการสนับสนุนการเสริมพลังความรู้ของวิสาหกิจชุมชนในการท่องเที่ยวชุมชน และ 4) นโยบายการยกระดับให้มีการผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนชายแดน ให้เป็นต้นแบบในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศภูมิภาคอาเซียน

คำสำคัญ: การยกระดับวิสาหกิจชุมชน, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, ชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน

Abstract

The objective of this research article was to propose policy proposals in enhancing community enterprises for tourism in the border of two countries: a case study of Hat Lek subdistrict, Khlong Yai district, Trat province. The research methodology was participatory action research from all sectors, with the community participating in the research process at every step. The research was supplemented with qualitative research from document studies, in-depth interviews, focus group discussions, and non-participant observations. Inductive analysis and data classification were used. The research results found that policy proposals in enhancing community enterprises for community tourism in the border of two countries: a case study of Hat Lek Subdistrict, Khlong Yai District, Trat Province consisted of 4 issues: 1) policy to enhance the potential development of personnel of local agencies to support the promotion of activities, especially groups that were trying to enhance international tourism, 2) policy to enhance the creation of networks and create memorandums of understanding in the management of community tourism in the border of two countries between government agencies, especially the provincial area, 3) policy to enhance the support for knowledge empowerment of community enterprises in community tourism, 4) policy to enhance the promotion

of community tourism activities in the border to be a model for economic development in creating tourism routes connecting with ASEAN countries.

Keywords: Community Enterprise Enhancement, Community Tourism, Community in the Border of Two Countries

บทนำ

ชุมชนชายแดนสองแผ่นดินเป็นลักษณะของชายเมืองชายแดนที่เป็นการกำหนดเขตอำนาจการปกครองอำนาจอธิปไตยของดินแดนแห่งหนึ่ง เป็นเส้นแบ่งการปกครองของทั้งสองประเทศออกจากกัน อย่างไรก็ตามถึงแม้จะถูกแบ่งเส้นด้วยการปกครองก็ตามชุมชนเหล่านี้ก็มีความเชื่อมโยงในด้านพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตที่ไม่สามารถแยกขาดจากกันเพียงแค่เขตการปกครอง ดังนั้นในพื้นที่ชายแดนจึงมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างพื้นที่ที่เป็น การปฏิสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ตามลักษณะสภาพภูมิประเทศและอาณาเขตที่ติดต่อกัน ซึ่งอาจจะเป็นการเชื่อมต่อถึงกันทั้งในทางบกหรือทางน้ำก่อให้เกิดผลประโยชน์การแลกเปลี่ยนทางการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวในส่วนของแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะที่ใกล้เคียงกันของทั้งสองประเทศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น การศึกษาลักษณะการใช้วิถีชีวิตในชุมชนและการท่องเที่ยวตามสภาพภูมิประเทศที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา สิ่งก่อสร้าง และการเข้าชมสถาปัตยกรรม วัตถุโบราณล้ำค่าที่ยุคหนึ่งเคยอยู่ในอาณาจักรเดียวกัน โดยสามารถนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดกิจกรรมและเส้นทางการเที่ยวใหม่ได้ (ธนาวัฒน์ ปัทมฤทธิกุล, 2561) ที่เป็นศักยภาพของชุมชนชายแดนเท่านั้นที่จะสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะแบบนี้ได้

ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด เป็นชุมชนที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ที่มีด่านพรมแดนถาวรบ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และบ้านจามเยียม อำเภอมณฑลสีมา จังหวัดเกาะกง แบ่งพื้นที่ทั้ง 2 ประเทศออกจากกัน ในพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษของความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงในทางประวัติศาสตร์ที่เส้นแบ่งแยกการปกครองระหว่างประเทศไม่สามารถทำให้ชุมชนชายแดนทั้งสองแผ่นดิน ไม่สามารถแยกออกจากกัน และเป็นผลให้ถูกเรียกขานนามว่า “คนสองแผ่นดิน” โดยคนในพื้นที่ตำบลหาดเล็กในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่เคยตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดปัจจันตคิริเขตรหรือจังหวัดเกาะกงในประเทศกัมพูชาปัจจุบัน โดยหลังจากที่ประเทศไทยเสียจังหวัดเกาะกงให้กับฝรั่งเศสหลังเหตุการณ์

รศ.112 และกลายเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศกัมพูชาเมื่อฝรั่งเศสให้อิสระภาพกับกัมพูชา หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คนในจังหวัดเกาะกงจึงถูกเรียกว่า คนสองแผ่นดินเนื่องจากมีเชื้อชาติไทย แต่พื้นที่อยู่อาศัยได้สูญเสียให้กับกัมพูชา (ประเสริฐ ศิริ, 2565, 12 เมษายน)

การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตำบลหาดเล็กในด้านของการทำประมงนั้นค่อนข้างที่จะดี เนื่องจากมีท่าเรือรับซื้อสินค้า และการเข้ามาของเรือประมงจากต่างถิ่นเนื่องจากเป็นที่หลบลมพายุละจุดพัก ก่อนที่จะส่งสินค้าไปยังประเทศเพื่อนบ้านทั้งกัมพูชา และเวียดนาม นอกจากนี้การเป็นพื้นที่ของจุดผ่านแดนถาวรก็ทำให้ชาวบ้านในตำบลหาดเล็กนั้นประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายแดนให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาจากกัมพูชา และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางออกจากประเทศทั้งชาวไทยและต่างประเทศ สภาพเศรษฐกิจดังกล่าวเริ่มประสบปัญหา เนื่องจากอาชีพประมงประสบปัญหาจากพระราชบัญญัติประมง พ.ศ. 2558 เป็นผลให้ประมงพาณิชย์ในประเทศไทยต้องหยุดทำการประมงลง รวมถึงเรือประมงพาณิชย์ที่หยุดทำประมงได้หันมาทำประมงพื้นบ้านทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรมากขึ้นในเขตพื้นที่ทำประมงชายฝั่งของประชาชนในพื้นที่ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ชุมชนในตำบลพยายามหากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะทำให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้ในกิจกรรมอื่น ๆ มากขึ้น จนกระทั่งได้มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในนามชมรมประมงท้องถิ่นตำบลหาดเล็ก ในปีพ.ศ. 2560 แต่กิจกรรมภายใต้ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนต้องยุติลง เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโคโรนา 2019 และผลของเชื้อไวรัสทำให้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายแดนต้องยุติลงระหว่างพ.ศ. 2562-พ.ศ. 2565 (ศรุดิ ขาวคม, 2565, 12 เมษายน; สิตางค์ เจริญวงศ์ และคณะ, 2564)

หลังจากที่ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ยุติบทบาทลง คณะกรรมการชมรมได้รวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มวิสาหกิจขนาดเล็กภายใต้ความสนใจ โดยการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจในตำบลหาดเล็ก เป็นการดำเนินกิจกรรมที่เชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการแปรรูปอาหารทะเล โดยมีพื้นฐานจากการนำทรัพยากรท้องถิ่น ประเพณีและวัฒนธรรมของตำบลมาจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อยู่ภายใต้การขับเคลื่อนในรูปแบบของการท่องเที่ยวชุมชน โดยในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนได้นำแผนการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลหาดเล็กที่ต่อยอดจากงานวิจัยไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจที่มีการขยายไปสู่ที่พักโฮมสเตย์ร้านอาหาร และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น จากการพูดคุยกับผู้นำวิสาหกิจชุมชนในตำบลหาดเล็กพบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยวิสาหกิจชุมชนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยงานภาครัฐ และกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในด้านของกลุ่มประชาสังคม รวมถึงนักท่องเที่ยวที่เที่ยวในลักษณะครอบครัว กลุ่ม

นักท่องเที่ยวเหล่านี้มีความต้องการที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา แต่ก็มีควมวิตกกังวลในหลายด้าน ๆ ทั้งในเรื่องของความปลอดภัย เรื่องของการเดินทาง การสื่อสารในด้านภาษา เรื่องของอาหารการกิน และระเบียบกฎหมายต่าง ๆ จึงทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความต้องการที่จะจัดการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ในตำบลหาดเล็กที่เป็นพื้นที่ชายแดนไทยและพื้นที่จังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา ที่จะนำไปสู่การสู่สร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนได้ (สิตางค์ เจริญวงศ์ และคณะ, 2564; สิตางค์ เจริญวงศ์ และคณะ, 2566)

ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนทั้งสามกลุ่มนั้นเป็นกลุ่มที่มีความต้องการที่จะจัดการท่องเที่ยวข้ามพรมแดน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาซื้อบริการการท่องเที่ยวมากขึ้น แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านของศักยภาพที่มีอยู่ และแนวทางเชิงนโยบายจากปฏิบัติการท่องเที่ยวที่ยังไม่สามารถผลักดันให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ต้องการได้ จึงทำให้คณะวิจัยต้องตั้งวิสาหกิจทั้ง 3 กลุ่มเข้ามาดำเนินงานร่วมกันในลักษณะของเครือข่าย ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน โดยการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ให้เป็นต้นแบบ รวมถึงตอบสนองต่อนโยบายรัฐในด้านของกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชายแดน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้สนใจทำวิจัยเรื่อง ข้อเสนอเชิงนโยบายการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด เพื่อเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ในลักษณะข้อเสนอในเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการยกระดับเป็นการท่องเที่ยวชายแดนสองแผ่นดิน

วัตถุประสงค์

เพื่อเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research-PAR) โดยมีกระบวนการดำเนินงานวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เสริมการศึกษาแนวทางจากปฏิบัติการท่องเที่ยวเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน ของตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด โดยผู้เขียนได้กำหนดแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย 4 วิธีหลักด้วยกัน คือ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก การเสวนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยมีวิธีการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร ได้แก่ เอกสารชั้นต้น (Primary Data) เช่น เอกสารการประชุม บันทึกการประชุม หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น และเอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เช่น ตำราทางวิชาการ บทความทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เป็นต้น อันเกี่ยวข้องกับกฎหมายและนโยบายที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวทั้งของประเทศไทยและประเทศกัมพูชา เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเสวนากลุ่ม เพื่อการเสนอแนวทางจากปฏิบัติการท่องเที่ยวเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน

1.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) ในการสัมภาษณ์จะใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured or Guided Interview) ทั้งนี้เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหลาย ๆ ฝ่ายพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลและประสบการณ์ของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยจะมุ่งรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาอ้างอิงและอธิบายในประเด็นต่าง ๆ เพื่อการพิจารณาร่วมในเวทีเสวนากลุ่มเกี่ยวกับข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยนี้ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 3 ท่าน ทั้งในระดับการวางนโยบายและในระดับปฏิบัติงาน อันได้แก่ หน่วยงานด้านการปกครองในพื้นที่ อาทิ

1.2.1 ตัวแทนจากที่ว่าการอำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด ในฐานะหน่วยงานด้านการปกครองในพื้นที่ที่ดูแลและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการข้ามแดน เป็นต้น

1.2.2 ตัวแทนหน่วยงานด้านความมั่นคงในประเทศกัมพูชา

1.2.3 ตัวแทนจากท้องถิ่น ได้แก่ สมาชิกสภาเทศบาล

1.2.4 ตัวแทนจากวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนอาหารทะเลและพืชสมุนไพรบ้านหาดศาลเจ้า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโดยชุมชนสองแผ่นดินบ้านหาดเล็ก และวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลหาดเล็ก

1.2.5 ตัวแทนนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ นักท่องเที่ยวไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เป็นต้น

ทั้งนี้ เพื่อนำมาสู่ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่สามารถนำมาออกแบบเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับกำหนดนโยบาย และนำ

นโยบายไปปฏิบัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชายแดนสองแผ่นดิน ให้สอดคล้องกับพื้นที่และความต้องการของนักท่องเที่ยว

1.3 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการเสวนากลุ่ม ในระหว่างการลงพื้นที่ภาคสนาม นักวิจัยใช้การสังเกตห้วงโซ่คุณค่าในการจัดการท่องเที่ยวที่จะสามารถกำหนดเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายได้ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว อาหาร และที่พัก รวมถึงความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวสองแผ่นดิน ทั้งนี้ นักวิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการสำรวจศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวสองแผ่นดิน แล้วทำการบันทึกประเด็นต่าง ๆ ด้วยสมุดบันทึก เพื่อนำข้อมูลมาประกอบเวทีการสัมภาษณ์เจาะลึกและการเสวนากลุ่มในการพิจารณาข้อเสนอแนวทางเชิงนโยบายต่อไป

1.4 การเสวนากลุ่ม (Focus Group Interview) เป็นการเสวนากลุ่มโดยอาศัยผู้เข้าร่วมเสวนากลุ่มที่มีสถานภาพเดียวกัน เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน โดยการวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาการหาข้อสรุปร่วมในเวทีเสวนากลุ่ม เพื่อเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด โดยมีประเด็นการอภิปรายในการถอดข้อเสนอเชิงนโยบายของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก และพื้นที่จังหวัดเกาะกง ที่จะนำมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนสองแผ่นดิน ทั้งนี้ เวทีดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อหาข้อสรุปร่วมในการนำข้อมูลเชิงพื้นที่ มาวิเคราะห์เพื่อหาจุดเชื่อมโยงของชุมชนในการเสนอแนวทางเชิงนโยบายเกี่ยวกับปฏิบัติการท่องเที่ยวในลำดับต่อไป

1.5 การตรวจสอบข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพในงานวิจัยนี้ ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลที่เพื่อให้มีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ โดยใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบแหล่งเวลาต่างกัน การตรวจสอบสถานที่ต่างกัน และการตรวจสอบบุคคลต่างกัน เป็นต้น

1.6 การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) และการวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) เพื่อหาความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ได้เป็นแบบแผนในการนำไปสู่ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์วิจัย

2. การวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research-PAR) เพื่อใช้เป็นกระบวนการวิจัยในการนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับปฏิบัติการการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน ของตำบลหาดเล็กอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ผู้เขียนได้นำหลักการมาปรับเป็นกระบวนการวิจัยที่สามารถแบ่งออกเป็นขั้นตอน ดังต่อไปนี้

2.1 การให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน แล้วยอมรับว่าความรู้พื้นบ้านภูมิปัญญาตลอดจนระบบการสร้างความรู้และกำเนิดของความรู้ที่มาจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต คณะผู้วิจัยจะเปิดโอกาสให้บุคคลในหน่วยงานภาครัฐท้องถิ่น และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาตลอดจนวิธีการและแนวทางแก้ไขในฐานะของนักวิจัยชุมชนในการเข้าร่วมการดำเนินงานวิจัยทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยในงานวิจัยชิ้นนี้มีนักวิจัยชุมชนเข้าร่วมโครงการวิจัยที่เป็นตัวแทนวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในตำบลหาดเล็กทั้งสิ้น 10 คน ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน จากตัวแทนวิสาหกิจ 3 แห่ง ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนอาหารทะเลและพืชสมุนไพรบ้านหาดศาลเจ้า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโดยชุมชนสองแผ่นดินบ้านหาดเล็ก และวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลหาดเล็ก

2.2 กระบวนการรวบรวมและการปฏิสนธิความรู้ร่วมกัน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น คณะผู้วิจัยจะรวบรวมความรู้ที่มาจากการสร้างความรู้ด้วยกระบวนการวิจัยผ่านการศึกษาผลงานและเอกสารที่ได้มีการตีพิมพ์ เช่น ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะดำเนินการแบบวิธีการในเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่จะนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแผนการท่องเที่ยวชุมชน อันได้แก่ ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ว่าวิสาหกิจชุมชนมีศักยภาพด้านใดบ้าง การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนสองแผ่นดิน ตำบลหาดเล็กที่ดำเนินการมาก่อนทำการวิจัย ว่ามีประเด็นปัญหาในเรื่องใดบ้าง หลังจากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับมาเข้าสู่การนำเสนอในเวทีปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อทำการร่วมมือกันแสดงความคิดเห็นอีกครั้ง เพื่อเป็นการตรวจสอบเอกสาร และนำเสนอแนวทางต่าง ๆ ที่จะดำเนินกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการร่วมกัน รวมถึงการนำมาสู่การนำเสนอความเป็นได้ของการพัฒนาแผนการท่องเที่ยวชุมชนระหว่างชายแดนไทย-กัมพูชา และเติมเต็มองค์ความรู้ที่ชุมชนต้องการ อันจะนำมาเสริมสร้างศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน ในกิจกรรมของเวทีปฏิบัติการในลำดับต่อไป

2.3 กิจกรรมการเสริมพลังให้กับนักวิจัยชุมชน เป็นการเสริมพลังให้กับนักวิจัยชุมชนในการดำเนินงานวิจัยร่วมกับทีมวิชาการ และการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ดำเนินการเสริมพลังให้กับนักวิจัยชุมชน ได้แก่ การเสริมพลังทางการเมือง เป็นการเสริมอำนาจในการให้นักวิจัยชุมชนและวิสาหกิจชุมชนในเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน การเสริมอำนาจให้กับนักวิจัยชุมชนในด้านของการเปิดพื้นที่ให้ได้แสดงความคิดเห็นในเวทีปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม การเสริมพลังด้านเศรษฐกิจในการจัดเวที

อบรมเชิงปฏิบัติการในการสร้างนักสื่อความหมาย เพื่อนำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน การเสริมพลังความรู้ในด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ด้านความปลอดภัย และการจัดการท่องเที่ยวข้ามแดนภายใต้กรอบกฎหมาย เป็นต้น

2.4 จัดเวทีปฏิบัติการพัฒนาแผนการท่องเที่ยวชุมชนระหว่างชายแดนไทย-กัมพูชา ในการจัดเวทีพัฒนาแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวในงานวิจัยชิ้นนี้ใช้รูปแบบของเวทีปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยได้ดำเนิน กิจกรรมถอดศักยภาพของชุมชน เพื่อพัฒนาแผนการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน โดยได้วิเคราะห์รูปแบบทุนของชุมชนทั้งทุนด้านเศรษฐกิจ ทุนด้านสังคม ทุนสัญลักษณ์ และทุนทางวัฒนธรรม เพื่อนำมาพัฒนาเป็นแผนการท่องเที่ยว จัดกิจกรรมพัฒนาแผนการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน ในเวทิดังกล่าวนักวิจัยทีมวิชาการ นักวิจัยชุมชน และวิสาหกิจชุมชนได้นำศักยภาพของชุมชนทั้ง 2 พื้นที่มาพัฒนาเป็นตารางกิจกรรมในแผนการท่องเที่ยวร่วมกัน ภายใต้การเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม นำแผนการท่องเที่ยว เข้าสู่การนำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการข้ามแดน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก และจังหวัดเกาะกง และการลงพื้นที่สำรวจเส้นทางตามแผนการท่องเที่ยวหลังจากนั้นได้นำข้อมูลที่ได้มาปรับกิจกรรมแผนเพื่อจัดกิจกรรมประเมินผลการท่องเที่ยวในลำดับต่อไป

2.5 จัดกิจกรรมประเมินแผนการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ระหว่างนักวิชาการ นักวิจัยชุมชน วิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายธุรกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดเกาะกง โดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาเข้าร่วมกิจกรรมประเมินผลการท่องเที่ยว ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตราด ตัวแทนมัคคุเทศก์จากบริษัทธุรกิจเอกชน ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน ตัวแทนหน่วยด้านการท่องเที่ยวและด้านความมั่นคง ในจังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา ทั้งนี้ กิจกรรมดังกล่าวจะนำไปสู่การนำมาสังเคราะห์ข้อมูลให้ตกผลึกเป็นแนวทางข้อเสนอเชิงนโยบายในการยกระดับวิสาหกิจชุมชนชายแดนสองแผ่นดินให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ข้อเสนอเชิงนโยบายการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ผู้เขียนสามารถกำหนดเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน ประกอบด้วย 4 ประเด็นดังนี้

1. นโยบายการยกระดับเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรในพื้นที่ เพื่อการสนับสนุนการขับเคลื่อนกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งข้อเสนอเชิงนโยบายดังกล่าว มีผลต่อหน่วยงานในพื้นที่ในการยกระดับการจัดการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน พบว่า จากการดำเนินการวิจัยทำให้เห็นถึงศักยภาพของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจที่มีความพยายามจะผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนไปสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ทั้งในส่วนของการราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่ จังหวัดตราด อำเภอคลองใหญ่ ราชการส่วนท้องถิ่นและท้องถิ่น ที่ควรมีการพัฒนาศักยภาพบุคลากร เพื่อให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อของประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความพยายามจะยกระดับการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ โดยการสนับสนุนส่งเสริมและอำนวยความสะดวก ทั้งด้านระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง แนวทางปฏิบัติต่าง ๆ การทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มวิสาหกิจรวมถึงนักท่องเที่ยวเกิดความเชื่อมั่นในการพัฒนากิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเชื่อมั่นว่าการทำกิจกรรมของเขานั้นมีความถูกต้อง ครบถ้วน ปลอดภัยอย่างรอบด้าน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะให้กับชาวบ้านในชุมชน และเกิดความคล่องตัวในการขับเคลื่อนกิจกรรมและพัฒนากิจกรรมการในการท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่สามารถสร้างทั้งรายได้ที่นำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำนอกจากนั้นยังทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศได้อีกประการหนึ่ง นอกจากนั้นแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการในการทำประกันข้ามแดน (ประกันชีวิต/ประกันอุบัติเหตุ) และส่งต่อข้อมูลให้แก่ประชาชนในพื้นที่ที่จัดการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งจะช่วยเป็นการยกระดับการท่องเที่ยวของชุมชนสู่สากลได้ต่อไป

2. นโยบายการยกระดับการสร้างเครือข่ายจัดทำบันทึกความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน ระหว่างจังหวัดตราด ประเทศไทย และจังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา โดยเสนอต่อหน่วยงานต่อหน่วยงานระดับภูมิภาค ระดับจังหวัดตราด และจังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา พบว่าจากผลการศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดินเป็นการพัฒนากิจกรรมบนพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชื่อมโยงโดยอาศัยประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และลักษณะทางภูมิศาสตร์ มาพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางใหม่ โดยอาศัยเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่นที่มีการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวชายแดนสองแผ่นดิน ร่วมกันระหว่างวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในตำบลหาดเล็กและเครือข่ายธุรกิจชุมชน เพื่อการท่องเที่ยว จังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา

นอกจากจากนี้ จากการศึกษาการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน พบว่า ศักยภาพของคนในตำบลหาดเล็ก ทั้งที่เป็นผู้นำและสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนมีเครือข่ายที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชนชายแดน และได้ถูกผสานมาเป็นรูปแบบของความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนจากการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือร่วมกัน และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกันจากแผนการท่องเที่ยวชุมชนเชื่อมโยงพื้นที่ “ย้อยวันวานผานสองแผ่นดิน” ซึ่งค้นพบว่านักวิจัยชุมชนที่มาจากวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ที่มีศักยภาพและความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวข้ามแดนได้ และหากกิจกรรมการท่องเที่ยวถูกผลักดันให้มีการจัดทำบันทึกความร่วมมือว่าด้วยการจัดการท่องเที่ยว ก็จะเป็นสิ่งที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวชายแดนที่ถูกสนับสนุนจากหน่วยงานระดับภูมิภาค ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานด้านการปกครองในพื้นที่ทั้ง 2 ประเทศที่จะสามารถมาเติมเต็มในด้านของความร่วมมือด้านความปลอดภัย การดูแลนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์กิจกรรมในระดับจังหวัดและระดับชาติ ที่จะส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้ในชุมชนต่อไป

3. นโยบายการยกระดับให้มีการสนับสนุนในการเสริมพลังความรู้ของวิสาหกิจชุมชนในการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน ให้จัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ครบห่วงโซ่ของการท่องเที่ยวในทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน โดยเสนอต่อสำนักงานกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านเศรษฐกิจ อันสอดคล้องกับเป้าประสงค์หลักของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ข้อที่ 3 ชุมชนท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชนได้รับการพัฒนา และมีโอกาสในการสร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวและกีฬาเพิ่มขึ้น

4. นโยบายการยกระดับให้มีการผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนเชื่อมโยงกับประเทศภูมิภาคอาเซียน เป็นประเด็นในการส่งเสริมในด้านการเป็นต้นแบบในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศภูมิภาคอาเซียน ซึ่งจะเป็นช่องทางในสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น โดยเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้ เกษตรอำเภอในฐานะของหน่วยงานที่ดูแลวิสาหกิจชุมชน กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของตำบลหาดเล็ก เพื่อการยกระดับวิสาหกิจชุมชนนั้น เกิดจากการพัฒนากิจกรรมภายใต้ฐานคิดของการจัดการท่องเที่ยวเชื่อมโยงโดยใช้สถานที่ท่องเที่ยว อาหาร และกิจกรรมท่องเที่ยวภายใต้ของการเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ของชุมชนทั้ง 2 พื้นที่ โดยอาศัยความสัมพันธ์ของชุมชนชายแดนทั้ง 2 พื้นที่ที่และเครือข่ายของผู้นำในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวภายใต้การศึกษาข้อมูลและผสานเครือข่ายกับหน่วยงานของภาครัฐในระดับอำเภอและระดับภูมิภาค คือ ระดับอำเภอและระดับจังหวัด ทั้งฝั่งประเทศไทย และประเทศกัมพูชา โดย

คำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งในด้านการคุ้มครองทางการเงิน และการดูแลนักท่องเที่ยวขณะที่เดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลในเชิงทฤษฎีและเปรียบเทียบกับองค์ความรู้เดิมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้ดังนี้

ข้อค้นพบที่สามารถนำมาอภิปรายผลในเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมืองชายแดน ได้แก่ ศักยภาพของสมาชิกกลุ่มวิชาชีพที่มีความพยายามผลักดันกิจการการท่องเที่ยวชุมชนไปสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ โดยการสร้างเครือข่ายปฏิสัมพันธ์ของคนสองแผ่นดินระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา ผ่านการผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนในลักษณะเชื่อมโยงเครือข่าย ที่เป็นกรอบในการนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด สอดคล้องกับแนวคิดของ Barker, D.J. & Mackay, A.D. (1989) ที่อธิบายว่า ชายแดนเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดความแตกต่างของสังคมและวัฒนธรรม หลักเกณฑ์ของชุมชน ความเชื่อมโยงของอำนาจบริหาร โดยสามารถอธิบายความหมายของการท่องเที่ยวเมืองชายแดนจากลักษณะเฉพาะของคำ 2 คำ เข้ามารวมกันลักษณะการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่มีความพิเศษและแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่น ๆ ซึ่ง “การท่องเที่ยวเมืองชายแดน” มาจากคำว่า “การท่องเที่ยว” และ “เมืองชายแดน” โดยมีลักษณะความเป็นเฉพาะ ซึ่งผู้เขียนนำมาใช้เป็นกรอบในการสังเคราะห์ข้อมูล จนนำไปสู่การนำเสนอเชิงนโยบายในการยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนสองแผ่นดิน สามารถพิจารณาองค์ประกอบของทฤษฎีได้ ดังนี้

1. การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างพื้นที่ คือ เป็นการปฏิสัมพันธ์กันกับประเทศเพื่อนบ้าน ตามลักษณะสภาพภูมิประเทศและอาณาเขตที่ติดต่อกัน ซึ่งอาจจะเป็นการเชื่อมต่อถึงกันทั้งในทางบกหรือทางน้ำ ก่อให้เกิดผลประโยชน์การแลกเปลี่ยนทางการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวในส่วน of แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะที่ใกล้เคียงกันของทั้งสองประเทศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

2. การมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ จะเห็นได้ว่าเมืองท่องเที่ยวชายแดน นั้น จะมีการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังสิ่งที่น่าสนใจ (Travel Destination) เพื่อการร่วมกิจกรรม

3. การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งระหว่างประเทศ เป็นการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในการขนส่งทุกประเภทเพื่อตอบสนองความสะดวกให้เกิดขึ้นแก่ระบบการขนส่งของนักเดินทางและเพื่ออำนวยความสะดวกทางด้านระบบขนส่งสินค้า (Logistic System) ทั้งหมด เช่น การก่อสร้างถนนเพื่อช่วยให้เกิดความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

4. มีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในระดับจังหวัดและระดับภูมิภาค เนื่องจากเมืองท่องเที่ยวชายแดนมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวและยังสามารถสร้างรายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เข้าสู่ประเทศได้อย่างมหาศาล

นอกจากนี้ เมื่อนำผลการวิจัยนี้มาเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและความสอดคล้องกับแผนพัฒนาในระดับต่างๆ สามารถพิจารณาได้ดังนี้

1. นโยบายการยกระดับเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรในพื้นที่ พบว่า ผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของทิพย์สุดา ธรรมลาภากุล (2560) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเมืองในการกำหนดนโยบายพื้นที่เศรษฐกิจการค้าชายแดน จุดผ่านแดนถาวรช่องสะงำ อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีการเสนอประเด็นการสร้างคณะทำงานในพื้นที่เพื่อผลักดันการท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวชายแดนอย่างเป็นรูปธรรม และการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันของทีมพัฒนาเมืองชายแดน

2. นโยบายการยกระดับการสร้างเครือข่ายจัดทำบันทึกความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน พบว่า ผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาอำเภอคลองใหญ่ และแผนพัฒนาจังหวัดตราด ในประเด็นยุทธศาสตร์ ข้อที่ 3 พัฒนาและยกระดับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดตราดให้มีมาตรฐานระดับสากล ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างคุณค่าชุมชน โดยสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของอำเภอคลองใหญ่ในข้อที่ 1 คือ การพัฒนาไปที่เรื่องของพัฒนารูปแบบและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบันตำบลหาดเล็กยังไม่ได้รับความสนใจในระดับจังหวัดในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล และมองว่าเป็นจุดผ่านแดนที่เน้นในด้านของการขนส่งสินค้ามากกว่าด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งที่ในระดับท้องถิ่นตำบลหาดเล็กสามารถที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับ ๆ นานาชาติอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ประเพณีลอยกระทงสองแผ่นดิน เทศกาลสักรักสองแผ่นดิน ที่ดำเนินการร่วมกับอำเภออำเภอมณฑลสีมำ จังหวัดเกาะกง เป็นต้น

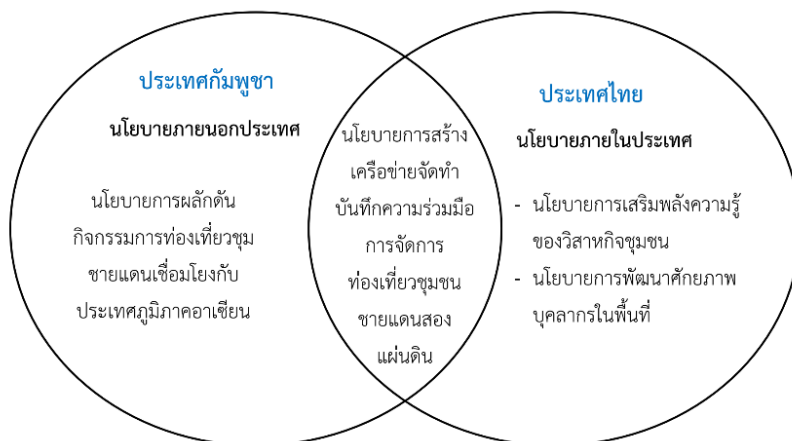
3. นโยบายการยกระดับให้มีการสนับสนุนในการเสริมพลังความรู้ของวิสาหกิจชุมชนในการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน พบว่า ผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หมายเหตุที่ 7 ไทยมีวิสาหกิจขนาดกลางและ

ขนาดย่อมที่เข้มแข็ง มีศักยภาพสูง และสามารถแข่งขันได้ การส่งเสริมวิสาหกิจที่จะสามารถจัดการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและสามารถสร้างรายได้ทางการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นได้นั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาในด้านของศักยภาพให้ครบวงจรคุณค่าการท่องเที่ยว อันได้แก่ ภาคราชการสงฆ์ ที่พัก อาหาร ภาควัฒนธรรมสร้างสรรค์ทั้งในด้านดนตรี การแสดง เทศกาลต่าง ๆ และสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนนั้นสามารถที่จะจัดการท่องเที่ยวภายใต้การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคำนึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน ซึ่งในการจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงความรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยการท่องเที่ยวข้ามแดนนั้น ต้องมีลักษณะของการดำเนินงานภายใต้สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตราด ซึ่งในการสนับสนุนองค์ความรู้ที่ชุมชนท้องถิ่นยังมีข้อจำกัด ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งในด้านของสถานที่ท่องเที่ยว ที่พัก อาหาร กิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงมาตรการรักษาความปลอดภัย ให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

4. นโยบายการยกระดับให้มีการผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนเชื่อมโยงกับประเทศภูมิภาคอาเซียน พบว่า ผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภารัตน์ อุทรารัตน์ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการเมืองท่องเที่ยวชายแดนอย่างยั่งยืน เพื่อรองรับการเปิดเสรีเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งมีการเสนอประเด็นการขยายตลาดการท่องเที่ยวและการลงทุนที่เติบโตขึ้นจากฐานตลาดที่ใหญ่ขึ้นของภูมิภาคอาเซียน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์ 20 ปี ประเด็นที่ 4 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ข้อ 4.3 สร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว ในการพัฒนาการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไทยกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค เพื่อการเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยวอย่างประทับใจตลอดการท่องเที่ยวจนเกิดการท่องเที่ยวซ้ำและแนะนำต่อ ในข้อ 4.3.5 ท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค ใช้ประโยชน์จากที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ในการเชื่อมโยง การท่องเที่ยวกับต่างประเทศ เพื่อรองรับการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวไทยกับอาเซียน ซึ่งในงานวิจัยนี้ใช้จุดร่วมกันทางประวัติศาสตร์ของชุมชนชายแดนไทยกัมพูชา ในการนำมาพัฒนาแผนการท่องเที่ยว รวมถึงการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มเติมเข้าไปในแผนเพื่อให้สอดคล้องและเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ ทั้งในบริเวณตำบลหาดเล็ก และจังหวัดเกาะกง ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน (ปี 2559-2568) ที่จะสามารถมาเป็นตัวแบบพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อยกระดับวาทกิจของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ชายแดนในการจัดการท่องเที่ยวเชื่อมโยงได้

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัย ผู้เขียนสามารถสังเคราะห์ข้อมูลจากการเปรียบเทียบจากผลการศึกษาจากงานวิจัย ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สำหรับองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการศึกษาวิจัยชิ้นนี้ ได้แก่ พลังการขับเคลื่อนการยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน ด้วยข้อเสนอเชิงนโยบาย (Policy Proposal) สะท้อนองค์ความรู้ได้จากภาพวงกลมสองวงซ้อนทับกันในลักษณะการยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน ระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา ที่ขับเคลื่อนด้วยข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวชายแดนสองแผ่นดินอย่างยั่งยืน ซึ่งประกอบไปด้วยนโยบายที่ขับเคลื่อนภายในประเทศ ได้แก่ การเสริมพลังความรู้ของวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในพื้นที่ ในส่วนของนโยบายที่ขับเคลื่อนภายนอกประเทศ ได้แก่ การสร้างเครือข่ายโดยการจัดทำบันทึกความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนชายแดน และการผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนให้เชื่อมโยงกับประเทศภูมิภาคอาเซียน ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 พลังการขับเคลื่อนการยกระดับการท่องเที่ยวด้วยข้อเสนอเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะจากบทความวิจัยวิจัยเรื่อง ข้อเสนอเชิงนโยบายการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด ผู้เขียนมีประเด็นเสนอต่อไปนี้

1. ควรมีการจัดทำป้ายให้ความรู้ Virtual Museum โดยการติดตั้งคิวอาร์โค้ดไว้ในพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถสแกนและอ่านข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวนั้นได้

2. วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ควรจัดตั้งจุดแลกเงิน และจุดรับแลกชิมการ์ด เพื่อบริการให้กับนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างรายได้เพิ่มให้กับชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่องข้อเสนอเชิงนโยบายการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ได้หยิบยกผลการศึกษาบางส่วนมาจากการวิจัยเรื่อง การยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด เป็นงานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรม แผนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2566 ในการนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณวิสาหกิจชุมชนอาหารทะเลและพืชสมุนไพรบ้านหาดศาล กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชายแดนสองแผ่นดินบ้านหาดเล็ก และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลหาดเล็ก เครือข่ายธุรกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดเกาะกง คุณ Gen.KIT TEA และคุณโซ เฟีย มิน และตัวแทนจากหน่วยงานการท่องเที่ยวในจังหวัดเกาะกง รวมถึงชาวชุมชนตำบลหาดเล็ก ประเทศไทยและจังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชาทุกท่าน อำเภอคลองใหญ่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตราด และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด บริษัททริบิตีดีทอคอม และตัวแทนกระทรวงการท่องเที่ยวจังหวัดเกาะกง และอีกหลายท่านที่คณะผู้วิจัยสามารถเอยนามได้อย่างครบถ้วน ณ ที่นี้ ทุกท่านมีส่วนอย่างสำคัญในการให้ข้อมูล การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานวิจัยชิ้นนี้จนสำเร็จลุล่วง คณะผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่าน ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- ทิพย์สุตา ธรรมลาภากุล. (2560). การเมืองในการกำหนดนโยบายพื้นที่เศรษฐกิจการค้าชายแดน จุดผ่านแดนถาวรช่องสะงำ อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง). คณะรัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนาวัฒน์ ปัทมฤทธิกุล. (2561). ศักยภาพการท่องเที่ยวเมืองชายแดนเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง: มุกดาหาร-สะหวันนะเขต-กว๋างตรี. *วารสารการวิจัยบริหารการพัฒนา*, 8(1), 61-68.
- ประเสริฐ ศิริ. (2565, 12 เมษายน). *บริบทจังหวัดเกาะกง*. (สิตางค์ เจริญวงศ์, ผู้สัมภาษณ์).
- ศรวุฒิ ขาวคม. (2565, 12 เมษายน). *กิจกรรมทางเศรษฐกิจตำบลหาดเล็ก*. (สิตางค์ เจริญวงศ์, ผู้สัมภาษณ์).

สิตางค์ เจริญวงศ์ และคณะ. (2564). *การสร้างควมมั่นคงทางเศรษฐกิจจากฐานรากโดยการ
ท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชนชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออก: กรณีศึกษา ตำบลหาด
เล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สิตางค์ เจริญวงศ์ และคณะ. (2566). *การยกระดับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนชายแดน
สองแผ่นดิน : กรณีศึกษาตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด*. (รายงานการ
วิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สุภารัตน์ อุทธารัตน์. (2562). *รูปแบบการบริหารจัดการเมืองท่องเที่ยวชายแดนอย่างยั่งยืนเพื่อ
รองรับการเปิดเสรีเศรษฐกิจอาเซียน*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ
จัดการสิ่งแวดล้อม). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

Barker, D.J. & Mackay, A.D. (1989). Hill country farm investment options - cocksfoot
pasture vs. superphosphate fertilizer. In *Proceedings of the New Zealand
Grassland Association*. Retrieved from [https://www.nzgajournal.org.nz
/index.php/ProNZGA/article/view/2349/1977](https://www.nzgajournal.org.nz/index.php/ProNZGA/article/view/2349/1977)

